

KONTROLA TABAKU V EURÓPSKEJ ÚNII

I. ROVNÝ, R. OCHABA, I. BIELIK

Úrad verejného zdravotníctva SR

S ú h r n

Slovenská republika ratifikovala Rámcový dohovor o kontrole tabaku 4. mája 2004, čím sa zaradila medzi prvých trinásť štátov, v ktorých prebehla ratifikácia. Na procese prípravy a prijímania dohovoru participovala Európska únia, ktorá pokladá prevenciu fajčenia a kontrolu tabaku za jednu z prioritných oblastí verejného zdravotníctva. Príspevok predstavuje súčasnú epidemiologickú situáciu v jednotlivých krajinách EÚ pred rozšírením a legislatívne ustanovenia na kontrolu tabaku prijaté v histórii EÚ.

Kľúčové slová: kontrola tabaku – epidemiológia – EÚ

Podľa Rámcového dohovoru OSN o kontrole tabaku je kontrola tabaku súhrn stratégií na zníženie ponuky, dopytu a škodlivosti, ktorých cieľom je zlepšiť zdravie obyvateľstva prostredníctvom vylúčenia alebo zníženia spotreby tabakových výrobkov a expozície tabakovému dymu (FCTC, 2003). O stratégií a nástrojoch kontroly tabaku v SR sa hovorí vo všeobecnosti v štyroch rovinách. Kontrola tabaku sa uplatňuje prostredníctvom štyroch

I. ROVNÝ, R. OCHABA, I. BIELIK / KONTROLA TABAKU V EURÓPSKEJ ÚNII

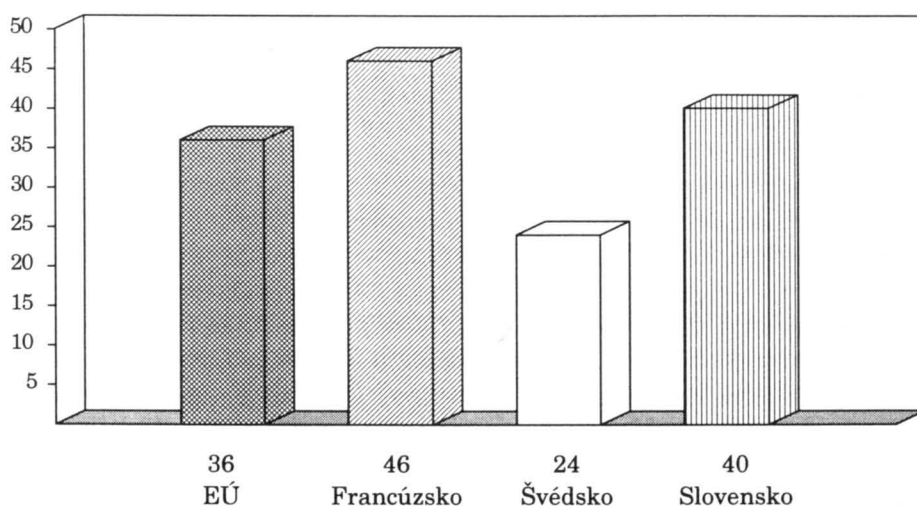
nástrojov, ktorých cieľom je znížiť počet fajčiarov a zlepšiť ochranu práv ne-fajčiarov. Medzi základné nástroje kontroly tabaku považujeme legislatívne opatrenia, cenové a daňové úpravy, výchovu a vzdelávanie a poradensko-liečebnú starostlivosť (Ochaba, Kavcová, 2003, 2004).

Pol milióna ľudí zomiera ročne v 15 krajinách EÚ na následky fajčenia. 250 000 ľudí pritom zomiera predčasne vo vekovom rozmedzí od 35 do 69 rokov.

Na základe údajov zo zdravotníckej štatistiky Európskej komisie z roku 2002 vidieť, že jedna tretina mužov a jedna štvrtina žien v krajinách EÚ fajčí (Health Statistics, 2002). Viac než jedna tretina ľudí starších ako 15 rokov fajčí v Grécku, Dánsku, Taliansku a Francúzsku. Na druhej strane menej než jedna štvrtina fajčí (25 %) vo Fínsku, Švédsku a Portugalsku. V krajinách pôvodnej európskej pätnástky sa zvyšovalo fajčenie u mužov vo veku 15 – 34 rokov, potom sa trend fajčenia znižoval. Podobný trend sprevádza aj výskyt fajčenia u žien, kde s pribúdajúcim vekom klesá počet fajčiarok.

Na základe posledných súhrnných dát z Európskej komisie fajčilo v krajinách európskej pätnástky 36 % obyvateľov, pričom najviac fajčili obyvatelia Francúzska (46 %) a najmenej 24 % obyvateľov fajčilo vo Švédsku a Portugalsku. Na porovnanie možno uviesť, že na Slovensku v roku 2002 fajčilo 40 % ľudí (ŠÚ, 2002).

Graf 1

I. ROVNÝ, R. OCHABA, I. BIELIK / KONTROLA TABAKU V EURÓPSKEJ ÚNII

Zdravotnícka štatistika Európskej komisie skúmala aj najčastejší výskyt ťažkých fajčiarov, ktorí vyfajčia viac ako 40 cigariet za deň. Veľká Británia zaujala prvé miesto z hľadiska výskytu ťažkých fajčiarok – žien. Grécko, Rakúsko a Portugalsko sa ocitlo v rovnakej charakteristike u mužov. Na informáciu možno uviesť, že na Slovensku máme 2 % fajčiarov, ktorí fajčia viac ako 30 cigariet denne. Naopak najnižší podiel ťažkých fajčiarov má Taliansko, kde muži vyfajčia menej než 25 cigariet denne a ženy 20 cigariet.

Celková úroveň spotreby cigariet na jednotlivca v EÚ bola v priemere okolo 10 – 14 cigariet denne. Na základe vzájomných porovnaní vzrástli výdavky domácností na tabak vo všetkých štátoch európskej pätnástky hlavne v Grécku. Výnimku tvorili štáty ako Belgicko, Írsko, Taliansko a Fínsko.

Na základe týchto údajov začala Európska únia venovať veľkú pozornosť aktivitám na kontrolu tabaku predovšetkým v legislatívnej činnosti.

Európsky parlament v roku 1997 prijal smernicu č. 36 pokrývajúcu televízne a rozhlasové vysielania (Directive 97/36). Podľa článku 13 sa zakazuje reklama tabakových výrobkov v televíznom vysielaní a telenákup.

Smernica EÚ č. 89/654 o zabezpečení bezpečnosti a dodržiavania zdravotných požiadaviek na pracovisku po prvý raz vymedzuje miesta, kde sa nesmie fajčiť v záujme ochrany nefajčiarov (Directive 89/654).

Smernica EÚ č. 92/85, ktorá sa týka ochrany a bezpečnosti zdravia pri práci u tehotných žien a žien, ktorým sa nedávno narodilo dieťa, zabezpečuje zvýšenú ochranu pred škodlivými vplyvmi prostredia, kde sa vzťahuje aj ochrana pred vplyvom pasívneho fajčenia (Directive 92/85).

Odporúčanie Rady Európskej únie z 36. novembra 1996 stanovuje možnosti na znižovanie prevalence fajčenia aj v obmedzovaní fajčenia na verejných miestach, reštauráciách a baroch, vrátane výchovy k zdraviu, vrátane cenových a daňových opatrení, kontroly označovania a balenia tabakových výrobkov, vrátane kontroly dostupnosti tabakových výrobkov mladým ľuďom (Resolution, 1996).

Medzi legislatívne opatrenia prijaté nedávno možno považovať prijatie Smernice EÚ č. 37/2001 o výrobe, uvádzaní a predaji tabakových výrobkov z 5. júna 2001 (Directive 37/2001), ktorá sa v plnej miere premietla do zákona o ochrane nefajčiarov, ktorý NR SR schválila uznesením č. 977 z 26. mája 2004.

2. decembra 2002 Rada európskej únie schválila odporúčania na prevenciu fajčenia a kontrolu tabaku (Recommendation, 2002). Prevencia fajčenia

I. ROVNÝ, R. OCHABA, I. BIELIK / KONTROLA TABAKU V EURÓPSKEJ ÚNII

a kontrola tabaku sa stala prioritným cieľom verejného zdravotníctva v členských štátoch Európskej únie. V odporúčaní sa konštatuje, že fajčenie je najväčší preventabilný faktor k úmrtiam spôsobeným účinkami aktívneho i pasívneho fajčenia.

26. mája 2003 Európsky parlament schválil Smernicu č. 33/2003 vzťahujúcu sa k reklame a sponzoringu tabakových produktov (Resolution 33/2003). Smernica zakazuje reklamu vo všetkých formách rozhlasového vysielania. Programy, ktoré sponzorujú firmy s predmetom činnosti v oblasti výroby a predaja tabakových výrobkov, nemôžu byť odvysielané. Podľa ustanovení v smernici sa taktiež nedovoľuje reklama v tlačových médiách a sponzoring aktivít, ktoré majú cezhraničný dosah a pôsobnosť.

5. septembra Európska komisia chválila odporúčanie vzťahujúce sa k používaniu farebných obrázkov alebo iných ilustrácií umiestnených na obaloch tabakových výrobkov (Decision 2003/641). Odporúčanie nadväzuje na Smernicu 37/2001 v spojitosti s možnosťou uvádzania farebných ilustrácií na obaloch tabakových výrobkov, ktoré svedčia o škodlivosti ich užívania.

Medzi najbližšie aktivity EÚ patrí príprava smernice, ktorá bude konkretizovať spoločný zoznam látok, ktoré sa majú nachádzať v tabakových výrobkoch.

2. júna 2004 Rada Európskej únie súhlasila s návrhom ratifikácie Rámcového dohovoru o kontrole tabaku. Rámcový dohovor o kontrole tabaku dosiaľ ratifikovalo 42 štátov.

Kontrola tabaku sa v súčasnosti uskutočňuje prostredníctvom záväznej a nezáväznej legislatívy. Medzi záväzné legislatívne stratégie možno z pohľadu politiky kontroly tabaku v EÚ považovať (Tobacco Control, 2003):

- Reguláciu obsahu a emisií z tabakových produktov;
- Reguláciu označenia a balenia tabakových produktov;
- Usporiadanie zdravotných varovaní;
- Zákaz priamej reklamy cez všetky médiá, ktoré majú cezhraničnú pôsobnosť;
- Zákaz sponzoringu medzinárodných podujatí prostredníctvom tabakového priemyslu.

Záver

Európska únia kladie veľký dôraz na uplatňovanie dôslednej politiky kontroly tabaku v oblasti legislatívy. Medzi opatrenia na kontrolu tabaku sa

I. ROVNÝ, R. OCHABA, I. BIELIK / KONTROLA TABAKU V EURÓPSKEJ ÚNII

radí aj ochrana práv nefajčiarov v smere ochrany obyvateľstva pred škodlivými účinkami pasívneho fajčenia. V rámci ochrany pred pasívnym fajčením už niekoľko štátov z krajín Európskej únie (Írsko, Švédsko, pripravuje Veľká Británia) prijalo legislatívne opatrenia, ktoré majú chrániť nefajčiarov. V tejto súvislosti sa očakáva, že do roku 2007 EÚ prijme jednotné opatrenie, ktoré bude mať dosah na všetky členské štáty v zmysle ochrany nefajčiarov na verejných miestach. Slovenská republika ratifikovaním Rámcového dohovoru OSN o kontrole tabaku a prijatím zákona o ochrane nefajčiarov vytvorila priestor na dôslednejšiu a striktnejšiu ochranu práv nefajčiarov, ochranu a podporu zdravia detí a mládeže.

L i t e r a t ú r a

Council Directive 89/654/EEC of 30 November 1989 concerning the minimum safety and health requirements for the workplace (first individual directive within the meaning of Article 16 (1) of Directive 89/391/EEC) *Official Journal of the European Communities L 393, 30/12/1989 P. 0001 – 0012*

Council Directive 92/85/EEC of 19 October 1992 on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health at work of pregnant workers and workers who have recently given birth or are breastfeeding (tenth individual Directive within the meaning of Article 16 (1) of Directive 89/391/EEC) *Official Journal of the European Communities L 348, 28/11/1992 P. 0001 – 0008*

Council Resolution of 26 November 1996 on the reduction of smoking in the European Community *Official Journal of the European Communities C 374, 11/12/1996 P. 0004 – 0005*

Council Directive 2001/37 EC of 5 June 2001 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning the manufacture, presentation and sale of tobacco products

Official Journal of the European Communities L 194/26, 18/07/2001

Council Recommendation of 2 December 2002 on the prevention of smoking and on initiatives to improve tobacco control, *Official Journal of the European Communities L 022, 25/01/2003 P. 0031 – 0034*

Commission Decision 2003/641 of 5 September 2003 on the use of colour photographs or other illustrations as health warnings on tobacco packages (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2003) 3184) *Official Journal of the European Communities L 226, 10/09/2003 P. 0024 – 0026*

Directive 97/36/EC of the European Parliament and of the Council of 30 June 1997 amending Council Directive 89/552/EEC on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the pursuit of television broadcasting activities, *Official Journal of the Eu-*

I. ROVNÝ, R. OCHABA, I. BIELIK / KONTROLA TABAKU V EURÓPSKEJ ÚNII

- ropean Communities L 202, 30/07/1997 P. 0060 – 0070*
- Directive 2003/33/EC of the European Parliament and of the Council of 26 May 2003 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States relating to the advertising and sponsorship of tobacco products (Text with EEA relevance)
- Framework Convention on Tobacco Control. Fifty Sixth World Health Assembly, agenda item 13, 2003. www.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA56/ea56r1.pdf, *Official Journal of the European Communities L 152, 20/06/2003 P. 0016 – 0019*
- Health Statistics: Key Data on Health 2002. Luxembourg: European Communities, 2003, 457 p. ISBN 92-894-3730-8
- Ochaba, R.(ed.): Kontrola tabaku v Slovenskej republike. 1. vyd. Bratislava: ŠFZÚ SR, 2003, 108 s. ISBN 80-7159-142-4
- Ochaba, R. – Kavcová, E.: Kontrola tabaku v SR. In: Formujme budúcnosť pre život: zdravé prostredie pre deti. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie XXX. dni zdravotnej výchovy I. Stodolu. Bratislava: ŠFZÚ SR, 2003, s. 71 – 85
- Ochaba, R. – Kavcová, E.: Kontrola tabaku v SR. In: Kavcová, E. a Szárasová, M. (ed.): Podpora zdravia, prevencia a hygiena v teórii a praxi – III. Martin: JLF UK, 2004, s. 40 – 55
- Rozšírenosť užívania drog na Slovensku a názory občanov na problémy spojené s drogovou závislosťou. Bratislava: ŠÚ SR, 2002, 95 s.
- Tobacco Control in EC Development Policy. A Background Paper for the High Level Round Table on Tobacco Control and Development Policy. European Commission: Brussels, 3. – 4. February 2003

Do redakcie prišlo: 15. 2. 2005

Adresa autorov: PhDr. R. Ochaba, Úrad verejného zdravotníctva, Trnavská ul. 52
821 00 Bratislava 2